

УДК 378.015.311:656.2

Оксана Вознюк, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри гуманітарної та соціально-економічної підготовки
Львівської філії Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту
імені акад. В. Лазаряна

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ В УМОВАХ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

У статті розглядаються проблеми формування професійної культури майбутніх інженерів-залізничників у навчальному процесі вищої школи. Розкриваються психолого-педагогічні аспекти здатності студентів до свідомого засвоєння науково-технічної інформації, до цілеспрямованої самоорганізації поведінки і спілкування в трудовому колективі.

Ключові слова: професійна культура, фахівці залізничного транспорту, неперервна професійна освіта, вищий технічний навчальний заклад.

Літ. 10.

Оксана Вознюк, кандидат педагогических наук,
доцент кафедры гуманитарной и социально-экономической подготовки
Львовского филиала Днепропетровского национального университета железнодорожного транспорта
имени акад. В. Лазаряна

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОГО ТРАНСПОРТА В УСЛОВИЯХ НЕПРЕРЫВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье рассматриваются проблемы формирования профессиональной культуры будущих инженеров-железнодорожников в учебном процессе высшей школы. Раскрываются психолого-педагогические аспекты способности студентов к сознательному усвоению научно-технической информации, к целенаправленной самоорганизации поведения и общения в трудовом коллективе.

Ключевые слова: профессиональная культура, специалисты железнодорожного транспорта, непрерывное профессиональное образование, высшее техническое учебное заведение.

Oksana Voznyuk, Ph.D. (Pedagogy),
Lviv branch of the Dnipropetrovsk national university of the railway transport
named after academic V. A. Lazaryan

FORMING OF PROFESSIONAL CULTURE OF FUTURE SPECIALISTS OF RAILWAY TRANSPORT IS IN THE CONDITIONS OF CONTINUOUS EDUCATION

This paper addresses the problem of forming of future engineers and railroad workers in the educational process of higher education. Reveals the psychological and pedagogical aspects of students' ability to make a conscious assimilation of scientific-technical information to self-focused behavior and communication in the workplace.

Keywords: professional culture experts railways, continuous vocational training, higher technical schools.

Постановка проблеми. Розвиток суспільства на зламі століть зумовлює глибокі зміни в усіх галузях життя, які визначають як перехід до інформаційного суспільства. Темпи змін, що відбуваються, вимагають постійного поповнення знань, підвищення професійної кваліфікації індивідуума. Активніше запрацювали ринкові механізми в суспільстві, зросла рольова мобільність, виникли нові професії, відбулася демаркація попередніх професій, тому що змінилися вимоги до них, вони стали більш

інтегрованими, менш спеціальними. Усі ці зміни зумовлюють необхідність формування особистості, яка вмє жити в умовах невизначеності, особистості творчої, відповідальної, стресостійкої, здатної приймати конструкційні і компетентні рішення в різних видах життєдіяльності. Стало зрозуміло, що для успішної професійної діяльності вже недостатньо здобути вищу освіту. Виникає потреба поповнювати свої знання. Як результат такого явища – актуальність і затребуваність концепції неперервної освіти [2, 4].

Розвиток залізничного транспорту можливий

за наявності кваліфікованого персоналу, який здатен забезпечити високу продуктивність праці, якість транспортних послуг, безпеку перевезень, не допускати аварій. Адже незадовільний якісний склад, невисока професійна кваліфікація працівників призводять до низьких виробничих показників, порушень правил експлуатації транспортних засобів, виникнення так званого “людського чинника” в техногенних аваріях і катастрофах на транспорті. Сьогодні розробляються шляхи реформування залізничного транспорту, паралельно йде реформування освітянської галузі. Адже якісно підготувати фахівця для потреб залізничного транспорту, який є технологічно та технічно дуже складним, можна лише за умови тісної співпраці навчального закладу та виробництва, тобто залізниці. Шляхом співпраці з навчальними закладами вдається ефективно впливати на перелік спеціальностей, за якими здійснюється підготовка, на обсяги фахівців за державним замовленням, професійну якість випускників та вартість підвищення кваліфікації працівників галузі. Беручи до уваги те, що на теренах України пролягають міжнародні залізничні транспортні коридори, доцільно звернути увагу при розробці заходів із реформування галузевої освіти на досвід підготовки залізничників у європейських країнах [10].

Професійна культура інженера залізничного транспорту належить до сфери його професійно важливих якостей і природно, органічно пов’язана з іншими підструктурами особистості фахівця. Професійна культура особистості фахівця залізничного транспорту – це інтегрована здатність до свідомого засвоєння науково-технічної інформації, до цілеспрямованої самоорганізації поведінки і спілкування в трудовому колективі, до творчого виконання своєї професійної діяльності на підставі соціально-правових, моральних і етичних норм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні підходи щодо проблеми неперервної освіти викладено в дослідженнях сучасних вітчизняних науковців: В.Ю. Бикова, М.М. Білинської, І.А. Зязюна, Л.М. Карамушки, В.В. Крижка, В.І. Лугового, Т.О. Лукіної, С.В. Майбороди, Н.Г. Ничкало, О.Ю. Оболенського, І.В. Розпутенка, С.О. Сисоєвої, С.В. Сьоміна та ін., а також зарубіжних – А.Н. Бахмутського, Н.І. Булинського, Г. Драйдена, Е.М. Короткова, В.П. Панасюка, М.М. Поташника, Н.А. Селезньової, А.І. Субетто, Р. Фрейджера, Т.І. Шамової та інших. Сучасний стан професійної підготовки фахівців залізничного транспорту у професійно-технічних навчальних закладах України (О. Хамуляк та ін.).

Мета статті – виявлення педагогічних умов та вимог до формування професійної культури майбутніх фахівців залізничного транспорту.

Аналіз будь-якої сфери суспільного життя свідчить, що розвиток людства набуває щораз динамічнішого характеру. Зміна ідей, знань, технологій відбувається швидше, ніж зміна людського покоління. Як зазначає академік В. Кремень [4], у разі звичної, традиційної освіти навчити людину на все життя неможливо не лише в гарній школі, а й найкращому університеті. Тому що здобуті в навчальному закладі знання не будуть обов’язково актуальними в житті, і навпаки, з’являться нові знання, без засвоєння яких фахівець не буде ефективним, тобто втратить конкурентоспроможність.

Ідея неперервної освіти, навчання упродовж життя тісно пов’язані з одним із ключових положень Болонської декларації щодо уведення циклового навчання у систему вищої освіти. У педагогічній системі єдиного європейського простору вищої освіти воно представлено циклами підготовки бакалавра, магістра та доктора філософії – PhD; у вітчизняній системі професійного навчання – освітньо-кваліфікаційними рівнями: молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст, магістр. У центрі ідеї неперервної освіти знаходиться людина, особистість суб’єкта навчання та виховання, її інтереси та здібності.

Розробка теоретико-методичних засад формування професійної культури майбутніх фахівців залізничного транспорту з приведенням у відповідність до європейських стандартів змісту і форм організації навчання є перспективою наукових пошуків і досліджень. Постає проблема зміни психології студентів щодо навчання у вищих технічних навчальних закладах, а викладачів – до використання сучасних педагогічних технологій, локальних середовищ і всесвітньої комп’ютерної мережі Internet. У цьому плані індивідуальний підхід до організації навчання і контролю знань студентів вимагає витрат часу та значних зусиль викладачів. Навіть при реалізації зазначених напрямів, невідповідність з європейською освітою буде залишатися істотною, тому заходи щодо впровадження європейського досвіду мають бути системними і багатими за змістом, включати зміни у ВНЗ в організації навчання та науково-методичному забезпеченні.

Система навчання, орієнтована на формування тільки професійних якостей, не може виконати замовлення сучасного суспільства. Нова якість підготовки фахівців з різними рівнями професійної освіти вимагає інших критеріїв його оцінки. Можна констатувати, що оцінка якості підготовки

випускника освітньої установи за його знаннями та вміннями, які він виявляє на поточних і підсумкових іспитах, неадекватно характеризує справжній рівень його готовності до успішної професійної діяльності. Сьогодні важливим стає не лише опанування престижної професії, і навіть не певної професії, що користується попитом на ринку праці, а досягнення певного освітнього й культурного рівня, набуття певних компетенцій з метою підвищення конкурентоспроможності на ринку праці [2, 8].

Незважаючи на освітній бум та зростання цінності освіти у населення, навчальні заклади не беруть до уваги реалії ринку праці. Як зазначає В. Близнюк, роботодавці ставлять до своїх працівників нові вимоги [1]: активна участь у розвитку виробництва майже на кожному робочому місці; забезпечення високої якості швидкозмінної за своїми ознаками та технологічно складної продукції; удосконалення методів виробництва, що дасть змогу знижувати собівартість; самостійність вирішення професійних проблем, наявність критичного і творчого мислення; адаптаційна гнучкість у мінливих життєвих ситуаціях, самостійність здобуття знань, застосування їх на практиці для вирішення різноманітних проблем; здатність генерування нових ідей, творчість мислення; грамотність роботи з інформацією; комунікабельність, контактність у різних соціальних групах, уміння працювати спільно в різних областях, запобігання конфліктним ситуаціям або вміння виходити з них.

У “Національній доктрині розвитку освіти” [6] у розділі “Неперервність освіти, навчання протягом життя” вказується, що державна політика щодо неперервної освіти проводиться з урахуванням світових тенденцій розвитку освіти протягом життя, соціально-економічних, технологічних та соціокультурних змін. В “Основних напрямках досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні” [7] зазначається, що дослідження проблем теорії і практики неперервної освіти мають створити наукове підґрунтя для функціонування і розвитку сучасної системи неперервної освіти в Україні, що забезпечує доступність, багатоваріантність, багатоступеневість освіти для всіх споживачів освітніх послуг.

На думку М. Солдатенка, принцип неперервності “має більш глибоке значення, він передбачає якісно інший тип взаємодії особистості і суспільства протягом усього життя людини. Він передбачає, крім того, створення і функціонування системи державних, кооперативних, громадських освітніх

установ, які могли б забезпечувати постійну загальноосвітню і професійну підготовку та перекваліфікацію людини з урахуванням її бажань, можливостей та потреб суспільства” [9, 230].

К. Левківський вважає, що у вищій школі формується світогляд та інтелект майбутніх професіоналів, ставлення особистості до дійсності та до іншої людини. Поява хороших фахівців у певній галузі із низьким культурним рівнем – наслідок панування у суспільстві безкультур’я, брак зацікавленості в інтелекті та інтелігентності. Одним із найважливіших шляхів “гуманізації професійної підготовки є гуманістичне осмислення результатів людської діяльності в історичному минулому та сучасності. Тим більше, що особливість сучасної ситуації полягає в тому, що соціально-етичні та гуманістичні проблеми, які супроводять пошук істини, входять до “тіла науки” як його неодмінна частина, як “умова осмислення” та ефективного реалізації істини” [5, 135].

Не лише в Україні, а й закордоном, при підготовці сучасного фахівця велика увага приділяється саме людині, її культурі, освіті, розвитку творчих задатків, здібностей, створенню необхідних для цього умов, демократизації виробничої і невиробничої сфер. Формування широкоосвіченої особистості вимагає вирішення низки взаємопов’язаних завдань: гармонізувати відносини людини з природою через ознайомлення зі сучасною природничо-науковою картиною світу; сучасна людина живе в насиченому інформаційному середовищі, і завдання системи освіти навчити її жити в цьому потоці, створити передумови та умови для безперервної самоосвіти [3].

Неперервна професійна освіта – це систематична, цілеспрямована діяльність з набуття і удосконалення знань, умінь та навичок як в будь-яких видах загальних і спеціальних навчальних закладів, так і шляхом самоосвіти. Винятково велике значення має розуміння того, що йдеться не про набір різних професійних освітніх закладів, а саме про єдину систему, в межах якої їхнє функціонування тісно взаємозумовлене і підпорядковане загальним для всієї системи цілям і завданням. Саме системність неперервної професійної освіти, що побудована на ступеневій основі, різко розширює її можливості, підвищує рівень пристосованості до навколишніх умов, дає можливість гнучко й оперативно реагувати на зміну потреб суспільства, соціальних груп і окремих особистостей. Окремі складові цієї системи не лише виконують певні локальні завдання, а перебувають у різноманітних, багатоваріантних

зв'язках, що постійно змінюють свої якісно-кількісні характеристики під час переходу з одного ступеня на інший ступінь професійної підготовки [2, 8].

Зазначимо, що в сучасних умовах змінюється зміст поняття “неперервна освіта”. М.В. Рижаків зауважив [8], що традиційне розуміння неперервного навчання базується на ідеї послідовного руху людини в межах основного “стовбура” освіти: дошкільне навчання – початкова школа – середня школа – вища школа – підвищення кваліфікації. Послідовний взаємозв'язок етапів та ланок становить основу неперервності освіти. Дослідники акцентують не лише на неперервності процесу навчання, а й різноманітності його форм – формального, неформального та позаформального. Ця класифікація відповідає основним видам освітньої діяльності: формальне навчання у межах структурної освіти, що завершується одержанням офіційного документа – диплома або атестата; неформальне навчання, що відбувається в освітніх закладах або громадських організаціях, клубах і гуртках поза формальною системою, а також самоосвітня діяльність, спрямована на набуття додаткових, необхідних особі знань, умінь, компетенцій, результат такого навчання формально не визнається; позаформальна (спонтанна) освіта, індивідуальна пізнавальна діяльність, що супроводжує повсякденне життя людини і не завжди має цілеспрямований характер [2, 9].

Освіта студентів має здійснюватися в нерозривному зв'язку теорії з практикою, у поєднанні навчання та професійної діяльності на базі посилення міжпредметних зв'язків і наданні культурологічної спрямованості предметам, що вивчаються. Основні завдання освіти у вищому технічному навчальному закладі – це формування професіоналізму та професійних складових компетентності майбутнього фахівця; подальший розвиток професійної культури особистості.

На наш погляд, на етапі загальноосвітньої школи та професійного училища висувуються такі **вимоги до пропедевтичної (початкової) культурологічної підготовки майбутнього залізничника:**

- визначення мети культурологічної підготовки на даному етапі навчання;
- мотивація позанавчальної культурологічної діяльності студентів та викладачів;
- наскрізна культурологічна освіта протягом усього періоду навчання;
- посилення культурологічного змісту загальноосвітніх та спеціальних дисциплін;
- пропедевтичне формування професійної

культури у спеціалізованих класах гуманітарного профілю та у системі професійної орієнтації;

- розвиток загальної культури, відповідальності, свідомості та мислення.

Аналогічно, культурологічний компонент повинен бути присутній і у післядипломній освіті, яка забезпечує поглиблення, розширення та оновлення професійних знань, умінь і навичок. Професійна освіта покликана сприяти подальшому розвитку загальних і спеціальних знань, формування навичок культурологічної поведінки тощо.

Виходячи з викладеного вище, ми обґрунтовуємо *педагогічні умови формування професійної культури майбутніх залізничників:*

- науково обґрунтований відбір елементів змісту неперервної культурологічної підготовки залізничника;

- єдність та цілісність системи культурологічних знань;

- професійна спрямованість культурологічної підготовки з максимальним урахуванням змісту майбутньої професійної діяльності;

- особистісна орієнтація культурологічних знань у єдності з професійними.

- формуванням якостей особистості майбутнього інженера-залізничника на основі культурологічно-професійної підготовки у ВТНЗ.

Висновки. Таким чином, підготовка майбутніх залізничників у вищих навчальних закладах розглядається як система. Провідною є ідея, що уся професійна підготовка залізничника повинна бути культурологічно спрямованою, спиратися на досвід довузівської підготовки та створювати передумови для культурологічної підготовки у системі післядипломної освіти. Неперервна культурологічна підготовка залізничника має охоплювати увесь період його професійної діяльності, починаючи з етапу профорієнтації та відповідати вимогам освіти впродовж усього життя.

До подальших напрямів дослідження відносимо проблему формування системи культурологічних знань як теоретичної бази формування професійної культури майбутніх фахівців залізничного транспорту.

1. Близнюк В. *Особливості розвитку ринку праці в Україні: перспективи та виклики для освітньої сфери // Виклик для України: розробка рамкових основ змісту (національного курикулуму) загальної середньої освіти для 21 століття. Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. “Рівний доступ до якісної освіти”, 26–27 черв. 2007 р., м. Київ. – К.: ТОВ УВПК “Ексоб”, 2007. – С. 21 – 24.*

2. Гулай О. *Філософія сучасної освіти неперервна*

БАГАТОМОВНА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА ЯК ФОРМА ЕФЕКТИВНОЇ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

освіта – умова формування висококваліфікованого фахівця – Вісник Львів. ун-ту. Серія педаг. – 2010. – Вип. 26. – С. 3 – 10.

3. Кинелев В.Г. Фундаменталізація університетського образования // Высшее образование России. – 1994. – № 4. – С. 6 – 13.

4. Кремень В. Нові вимоги до освіти та її змісту / Виклик для України: розробка рамкових основ змісту освіти для 21 століття: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. “Рівний доступ до якісної освіти”, 26–27 черв. 2007 р., м. Київ. – К.: ТОВ УВПК “Ексоб”, 2007. – С. 3 – 10.

5. Левківський К.М. Парадигма інтелектуалізації інноваційної освіти // Вища освіта в Україні: реалії, тенденції, перспективи розвитку: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. – К., 1996. – Ч. 4. – С. 134 – 136.

6. Національна доктрина розвитку освіти // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2002. – № 2. – С. 9 – 22.

7. Основні напрями досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2002. – № 3. – С. 10 – 39.

8. Рыжаков М.В. Государственный образовательный стандарт основного общего образования (теория и практика) – М.: Пед. общество России, 1999. – 544 с.

9. Федорченко В.К. Теоретичні та методичні засади підготовки фахівців для сфери туризму / Моногр. – К.: Слово, 2004. – 472 с.

10. Хамуляк О. Сучасний стан професійної підготовки фахівців залізничного транспорту у професійно-технічних навчальних закладах України // Молодь і ринок. – 2012. – № 1 (84). – С. 170 – 173.

Стаття надійшла до редакції 17.06.2014

УДК 378.14:81'24

Ольга Дем'яненко, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов
Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського

БАГАТОМОВНА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА ЯК ФОРМА ЕФЕКТИВНОЇ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Стаття присвячена питанню багатомовної професійної освіти як способу ефективною міжкультурною підготовки вчителів іноземної мови. Розглядається актуальність впровадження моделі такої освіти в вузи, його цілі, завдання та методичні принципи.

Ключові слова: багатомовна професійна освіта, міжкультурне навчання, підготовка вчителя іноземної мови, іноземна мова, акультурація, ситуація багатомовності.

Літ. 6.

Ольга Демьяненко, кандидат педагогических наук, доцент кафедры иностранных языков
Николаевского национального университета имени В.А. Сухомлинского

ПОЛИЯЗЫКОВОЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ КАК ФОРМА ЭФФЕКТИВНОЙ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Статья посвящена вопросу полиязыкового профессионального образования как способа эффективной межкультурной подготовки учителей иностранного языка. Рассматривается актуальность внедрения модели такого образования в вузы, его цели, задачи и методические принципы.

Ключевые слова: полиязыковое профессиональное образование, межкультурное обучение, подготовка учителя иностранного языка, иностранный язык, аккультурация, ситуация многоязычия.

Olga Demianenko, Ph.D. (Pedagogy) Docent of Foreign Languages Department
Mykolaiv National University by V.Sukhomlynsky

MULTILINGUAL PROFESSIONAL EDUCATION AS AN EFFECTIVE INTERCULTURAL TRAINING OF FOREIGN LANGUAGE TEACHER

This article is devoted to the issue of multi-professional education as a means of effective cross-cultural training of foreign language teachers. We consider the relevance of the implementation of this model of education in higher education, its aims, objectives and methodological principles.

Keywords: multilingual professional education, intercultural education, training of foreign language teachers, foreign language, acculturation, the situation of multilingualism.

Постановка проблеми. Інтенсивні процеси глобалізації сучасного суспільства можуть бути охарактеризовані як комплексні й багатопланові. Теорія багатомовної освіти, тобто процесу, при якому інша мова є не стільки метою, скільки